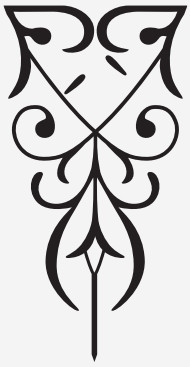

הערות והוספות

שייך למלאכת ממרח

מאמרו של הרב אורי רדמן שליט"א (תודתי הרבה נתונה לו על כך), בתוספת הערות אחדות
וכן בירור שיטות הציץ אליעזר, הגר"מ פיינשטיין והרב עובדיה יוסף זיע"א, מאת מחבר הספר.

א. הגדרת מלאכת ממרח

אחת מתולדות מלאכת ממחק היא מלאכת ממרח[1]. איסור זה מופיע בגמרא בשתי סוגיות: האחת (שבת עה,ב; עירובין קב,ב) גבי ממרח רטייה. והשנייה (שבת קמו,א) גבי סתימת חבית נקובה בשעווה או בזפת.

את איסור ממרח ניתן להסביר בשלושה אופנים שונים: אחד, איסור ביצוע **פעולת המריחה**. שנים, איסור פעולת מריחה **במטרה שהחומר הנמרח יהיה חלק ויפה**, בדרך כלל התוצאה החלקה מטרתה ייפוי אסתטי, ולהבנה זו התוצאה החלקה, כמטרה, היא זו שמוגדרת כאיסור ממרח. ולשיטתה חייבת להיות תוצאה ניכרת לאחר הפעולה. ניתן להסביר הסבר שלישי, מרוח והחלקה **כאמצעי למטרה שימושית**. ההחלקה במעשה המרוח וכן בתוצאה הניכרת אינה הגדרת המלאכה ואינה מהווים מטרה כשלעצמה, אלא היא אמצעי למטרה ברת חשיבות שאי אפשר להשיגה אלא על ידי פעולת ההחלקה, התוצאה המתקבלת בכך שהחומר הנמרח הוא חלק אינה מטרה בפני עצמה אלא מבטאת שהמטרה השימושית הושגה.[2]

ניתן להדגים את שלושת האופנים הללו בשאלת מריחת משחה על הגוף: ניתן לומר שעצם פעולת מריחת המשחה היא אסורה, וזאת ללא קשר לכך שתתקבל תוצאה מעשית וגם אם המשחה תבלע בגוף ולא קיימת כלל בסוף הפעולה, עצם הפעולה - אסורה. ניתן לומר שמריחת המשחה אסורה רק כאשר היא נעשית במטרה שהחומר הנמרח יתקבל בצורה יפה וחלקה כמו באיפור וכו'. ההשלכה הדינית הנובעת משתי אפשרויות הללו היא - האם ניתן למרוח משחה במקומות מכוסים בגוף, בהם לא מקפידים שהחומר הנמרח יתקבל בשווה מאידך מבצעים את פעולת מריחה. וניתן לומר שמרוח משחה אסור רק כאשר תוצאת המריחה מהווה אמצעי למטרה נוספת כמו מריחת חומר הגנה לתינוק כדי שהנוזלים לא יספגו בגופו. גם במקרה כזה חייבת להיות החלקת המשחה כך שתתקבל תוצאה אחידה, אך ההחלקה היפה במקרה זה אינה מטרה אלא רק סימן לתוצאה התכליתית (שעור התינוק כולו מוגן ע"י המשחה). הראשונים נחלקו בהבנת גדרי המלאכה בשתי הסוגיות שבהן מוזכרת מלאכת ממרח, ובעניינים נוספים.

1 רמב"ם (שבת פי"א ה"ו); רש"י (קמו. ד"ה שהוא ממרח, עירובין קב. ד"ה שהוא ממרח); ובמאירי (שבת קלד.) כתב: "ואם מירח חייב חטאת שזהו ממחק" ובפרושו (קמו.) כתב: "ממרח... וחייב משום ממחק".

2 גם את מלאכת ממחק ניתן להסביר על פי האופנים הללו, ראה ספר מי טל מלאכת ממחק.

ב. סוגיות הגמרא והבנות הראשונים בהגדרת המלאכה

1. סתימת החבית

הגמרא שבת (קמו.) כותבת:

ואם הייתה [-החבית] נקובה - לא יתן עליה שעווה, מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה: מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב, ואמר: חוששני לו מחטאת ... מישחא; רב אסר, ושמואל שרי. מאן דאסר - גזרינן משום שעווה, ומאן דשרי - לא גזרינן. אמר ליה רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף: בפירוש אמרת לן משמיה דרב מישחא שרי.

את איסור מרוח נקב החבית בשעווה, ניתן להסביר בכך שעצם פעולת המריחה היא זו המחייבת – מעשה המריחה. וניתן להסביר שהחיוב נובע מכך שהתוצאה הנוצרת מפעולת המריחה היא חלקה ויפה, כך שמבחינת חיצונית דופן החבית הוא אחיד יפה ונוח לשימוש. וניתן להסביר שדחיסה והחלקת השעווה בנקב היא זו שיוצרת את הסתימה ההרמטית כך שהיין לא ייטוף מתוך החבית - החלקת השעווה אינה מטרה כלפי חוץ אלא אמצעי לדחיסת השעווה בנקב כך שהסתימה עצמה תתחזק.

הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ג הי"א) פוסק כפשט דברי המשנה שאסור לסתום נקב החבית בשעווה שמא ימרח.[3] והקשה המגיד משנה הרי הרמב"ם פסק (פכ"ג ה"ג) שסתימת נקב אסורה מצד מכה בפטיש. ומתרץ, יש שני סוגי סתימות נקב: האחת, סתימה הנכנסת לתוך הנקב עצמו וסותמת היטב – סתימה זו אסורה מצד מלאכת מכה בפטיש, ואילו סתימה שאינה נכנסת לנקב אלא היא מגבו של הכלי על פני כולו אינה "אסורה מפני עצמה אלא מפני גזרת מרוח". מדברים אלו נראה שהבנתו היא שהאיסור במרוח השעווה נובע או מעצם פעולת המרוח או בגלל התוצאה היפה המתקבלת, שבה הסתימה נראית כלפי חוץ יפה וחלקה, ונוח להשתמש בחבית. המרוח הוא המטרה ואינו אמצעי לאיכות הסתימה של החבית. שהרי אם מטרת מרוח השעווה היה לצורך סתימת הנקב היה חייב גם מצד מכה בפטיש.[4]

באופן אחר מתרץ בכסף משנה, ולדעתו "בסתימת נקב בכל דבר שהוא - חייב מצד מכה בפטיש, ואם סתמו בשעווה חייב גם כן [מצד ממרח]". ולכאורה קשה, מדוע הוא אינו מקבל את תרוץ המגיד משנה שמחלק בין המקרים, כפשט דברי הרמב"ם: לעיתים מתחייבים מצד מכה בפטיש ולעיתים מתחייבים מצד ממרח, לפי סוג הסתימה. נראה לומר, כי להבנתו, מריחת השעווה איננה מיועדת למרוח חיצוני בלבד אלא היא מצורכי הסתימה. ההחלקה נעשית לצורך חיזוק הסתימה ולא לצורך ייפוי החיצוני של הסתימה, היא דוחסת את השעווה פנימה בשווה ובהרמטיות, כך שהסתימה היא יותר איכותית. נכון שכלפי חוץ קיימת מריחה חלקה אך היא אינה המטרה אלא האמצעי לאיכות הסתימה. בעוד שלדעת המגיד משנה הסתימה כבר נעשתה והמריחה רק מייפה אותה, לדעת הכסף משנה המריחה היא היוצרת את הסתימה ההרמטית והאיכותית.

גם מפרוש הר"ח בסוגיא נראה שמטרת סתימת השעווה היא לצורך סתימת הנקב ותיקון הכלי וההחלקה נעשית במטרה לכבוש ולחזק את הסתימה, וכדבריו: "לא ייתן עליה שעווה מפני שממרח – פירוש סותם, וזה דומה לדברי הגמרא גבי חבית שניקבה וסתמוה שמרים".

---

3 וז"ל: "הממרח רטייה בשבת חייב משום מוחק את העור, לפיכך אין סותמין נקב בשעווה וכיוצא בה שמא ימרח ואפילו בשומן אין סותמין את הנקב גזירה משום שעווה".

4 גם בשו"ע הרב שיד סע' כא כתב כדברי המגיד משנה: "לפיכך אין סותמין נקב בשעווה וכיוצא בה אפילו אינו מכניס השעווה בתוך הנקב אלא מניחה על פי הנקב שאינו נראה כמתקן כלי בסתימה זו כיון שאין הסתימה נכנסת בתוך עובי דופני הכלי שבמקום הנקב אלא היא על פי הכלי מגבו".

2. מרוח רטייה

הגמרא עירובין קב,ב כותבת:

תנו רבנן: רטייה שפרשה מעל גבי מכה מחזירין בשבת. רבי יהודה אומר: הוחלקה למטה - דוחקה למעלה, למעלה - דוחקה למטה. ומגלה מקצת הרטייה ומקנח פי המכה, וחוזר ומגלה מקצת רטייה ומקנח פי המכה. ורטייה עצמה לא יקנח, מפני שהוא ממרח. ואם מירח - חייב חטאת.

גם את איסור מרוח רטייה ניתן להסביר באופנים הנ"ל. ניתן להסביר שמדובר במריחת המשחה על גבי המכה ועצם **פעולת** מרוח המשחה על אף שאינה נעשית ליופי (הרי הרטייה מכסה על המשחה המרוחה על גבי המכה) מהווה איסור מרוח. פרוש זה קשה, שהרי בדברי הגמרא מוזכר מרוח רטייה ולא מרוח משחה.[5] כמו כן קשה לומר שמדובר במריחת משחה על הרטייה והאיסור הוא על פעולת מרוח המשחה, שהרי מפשט הסוגיה נראה שיש הקבלה בין מרוח פי המכה המותר למרוח הרטייה שאסור מהתורה. לפי זה את פעולת המרוח עושים בשני המקרים ומכל מקום אין בפעולת המרוח על פי המכה איסור. ונראה בברור שכל האיסור ברטייה נובע מכך שלגביה יש תוצאה ניכרת העומדת בפני עצמה, וזה יצירה שמתחייבים עליה.

רש"י (ד"ה שהוא ממרח) פרש שכוונת ממרח רטייה הוא להחליק את הגומות שברטייה. מדבריו נראה כי המרוח מתקן את הרטייה עצמה, וכנראה במטרה שמגע הרטייה יכסה את כל המכה או לצורך ספיגת הלחה או כדי שהרטייה לא תישאר מחוספסת ותכאיב בזמן הלבישה.

הרמב"ם (שבת פכ"א הכ"ז) כותב: "ובכל מקום מקנחין פי המכה, ואין מקנחין את הרטייה שמא ימרח". בניגוד לדברי הגמרא הרואה בקינוח רטייה איסור ממרח מדאורייתא, שיטתו כדברי הירושלמי שהאיסור מדרבנן, ואין בקינוח הרטייה ממרח ממש.[6] מדברים אלו נראה שתיקון הרטייה לתפקידה עדיין איננו אסור מדאורייתא מצד ממרח (ולא כשיטת רש"י הנ"ל), שהרי לאחר קינוח הרטייה היא ראויה להמשך השימוש, והקינוח אסור רק מדרבנן. כמו כן לשיטת הרמב"ם איסור ממרח חייב להיות בחומר מתמרח, ולא בתיקון הרטייה עצמה, שהרי בפרק יא (ה"ו) כתב: "הממרח רטייה כל שהוא או שעווה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחין עד שיחליק פניהם".[7] ולכן תיקון גומות הרטייה כשלעצמן ללא חומר מתמרח אינו כלול באיסור ממרח, וזאת למרות שהרטייה יוצאת חלקה.

ונראה כי להבנת הרמב"ם המרוח הוא של המשחה על גבי הרטייה, ומטרתו

5 ראה פסקי רי"ד (שבת עה:) שכתב: "הממרח רטייה בשבת חייב משום ממחק. פי' מחליק רטייה על המכה באצבעו או על חתיכת בגד ומניחה על גבי מכתו, והיא תולדה דמוחק" ונראה שדעתו באפשרות הראשונה ההחלקה היא של הרטייה על גבי המכה עצמה. ולפי זה מחליק רטייה זה לא החלקת הרטייה אלא החלקת משחה וכיו"ב על גבי הפצע, וההחלקה נעשית על ידי הרטייה.

6 ירושלמי עירובין פ"י הי"א: "אבל לא יקנח את האיספלנית שלא יבוא לידי מירוח והממרח בשבת חייב חטאת".

7 במהדורת הרב קאפח הגירסה "עד שיחליק פנים". וכתב שם: "ובנדפס 'שיחליק פניהם' נוסח מטעה וכאלו מדובר בהחלקת פני השעווה או הזפת, ומתוך כך באו כמה פוסקים לכלל סברא שאסור לרחוץ בסבון.... הרי לדעתם ממרח את הסבון ומחליק פניו, והם דברים תמוהים ביותר, וכי למי נחוצה החלקת פני הסבון". מדברי הרב קאפח ברור, שאיסור ממרח אינו בפעולת ההחלקה אלא ביצירה חלקה שעצם זה שהיא חלקה מהווה תיקון, ובמקרה דידן: החלקת פני הרטייה "שלא תשאר מחוספסת ותכאיב לפצע"; דברי הרמב"ם שונים מדברי הגמרא הן בכך בהוספת הצורך "שיחליק פניהם" והן בכך ששיעור חיוב המלאכה הוא בכל שהוא וזאת בניגוד למלאכת ממחק שהיא כדי לעשות קמע.

להחליק המשחה שתהיה שווה בכל המקומות.[8] אך כאמור לעיל האיסור אינו נובע מפעולת המריחה עצמה אלא מתיקון הרטייה לתפקידה על ידי המשחה. בעוד שלשיטת רש"י ניתן להסביר שמרוח הרטייה אסור בגלל התיקון העצמי של הרטייה, ורטייה חלקה היא כלי חדש הראוי לתפקידו. את שיטת הרמב"ם חייבים להסביר בכך שההחלקה איננה אסורה מצד תיקון הרטייה, שהרי הרטייה נשארת כשהייתה, והחלקת המשחה מהווה אמצעי לכך שהמגע העתידי של המשחה במכה יהיה בשווה, ולא במקום אחד הרבה משחה ומקום שני כלל לא.

גם לשיטת רש"י וגם לשיטת הרמב"ם איסור ממרח אינו בפעולת המרוח אלא רק כאשר ההחלקה נועדת למטרה תכליתית. אך בעוד שלרש"י התכלית היא תיקון הרטייה ככלי המיועד לשימוש חבישת המכה, לרמב"ם התכלית אינה ביצירת רטייה אלא אמצעי למטרת הריפוי האיכותי, שהרי לא יצר רטייה אלא הכין את הרטייה לשימוש המקומי העכשווי.

3. מירוח מאכל

המרדכי (תחילת פרק כלל גדול) כותב שמותר להחליק על גבי העוגה את התפוחים ואין בהם משום ממרח שהרי המאכל נאכל גם בלעדי ההחלקה כמות שהוא, ומ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה. להבנתו, עצם פעולת המריחה אינה אסורה והאיסור קיים רק כאשר המריחה עוזרת לצורך שימושי, ואם מאכל נאכל גם ללא המריחה הסופית הרי זה מותר. את סיום דבריו והמחמיר תבוא עליו הברכה סייג בביאור הלכה (שכא,יט ד"ה במאכל) ולדעתו החומרא היא רק בסוג מאכל שנוהגים לייפות אותו בהחלקה סופית והחומרא נובעת מטעם "מיחזי כממרח". כלומר, מרוח לצורך ייפוי איננו כלול באיסור ממרח אך לעיתים מחמירין בו בגלל שהוא נראה כמלאכה. ומוסיף בביאור הלכה (שם ד"ה תבוא) שבהצטרף סיבה נוספת להקל, כמו כאשר כוונת המריחה אינה אלא רק שכל החומר המתמרח יגיע בשווה לכל המקומות עליהם הוא נמרח אז אף שמציאות המריחה היא הכרחית הדבר מותר.

4. סיתות אבנים

על דברי הגמרא שהמסתת את האבן, כלומר המחליק אותה לאחר שנחצבה, חייב מצד מכה בפטיש, שואל המאירי (שבת עה:)

ויש שואלים לפירוש זה, והרי יש לחייבו גם כן משום מחתך ומשום ממחק שהרי הוא מחתכה ומחליקה. עד שפירשו בזו אף משום מכה בפטיש. אלא שעיקר הדבר שאחר שנחצבה והושוית למדתם אין בה עוד משום מחתך שהרי נעשה הכל, ודין ממחק אין כאן שאין הכוונה בה להחליקה **להיות תשמיש שלה נוח לו כענין ממרח רטייה** ושף בין העמודים ומוחק את השער מן העור להחליקו ואין זה אלא נוי בעלמא ואין כאן אלא גמר מלאכה.

ברור שלהבנתו, החלקה הנעשית רק ליופי אינה כלולה במלאכה ממחק ולא במלאכת ממרח, והאיסור הוא דווקא בהחלקה היוצרת את יכולת השימוש הנוחה. מטרת נוי אינה מחייבת מדין ממרח אלא רק מדין מכה בפטיש.

5. דריסת הרוק

סוגיה נוספת בה מתברר שהגדרת מלאכת ממרח איננה בעצם עשיית פעולת המרוח אלא בתוצאה, היא דברי רב יהודה (שבת קכא,ב) המתיר לדרוס על הרוק "לפי תומו" תוך כדי הילוך, ובטעם הדבר פרש רש"י:

שאין מתכוין למרח ולאשוויי גומות, דאף על גב דממילא ממרח הוא, כי לא מיכוין - שרי משום מאיסותא.

8 למרות שמפשט דברי הגמרא נראה שהמריחה היא של המוגלה הנמצאת על גבי הרטייה, בשיטת הרמב"ם חייבים לומר שמדובר במריחת חומר חיצוני. שהרי בדבריו פכ"א הכ"ז שהובאו לעייל יוצא שקינוח רטייה מהמוגלה אינו ממרח ממש אלא חשש, ולפי זה דבריו (פי"א ה"ו) האוסרים מרוח רטייה מדאורייתא הם במרוח חומר מתמרח על גבי הרטייה.

בפעולת דריסת הרוק ומריחתו ע"ג הקרקע קיימות שתי בעיות הלכתיות: אשוויי גומות (חורש או בונה), ואיסור ממרח של הרוק. מכל מקום מכיוון שהמריחה נעשית ברגל כבדרך אגב (תוך כדי הילוך) אין איסור אשוויי גומות בכך. רש"י מוסיף שאף מלאכת ממרח אין כאן שהרי גם המרוח נעשית ללא כוונה משום מיאוס הרוק. הדברים צריכים בירור, מה מוסיף הטעם שהרוק מאוס הרי לכאורה הוא נעשה בלא כוונה בגלל שהוא נעשה תוך כדי הליכה.

מדברי הגמרא שאין איסור אשוויי גומות בהולך לפי תומו מוכח שאם שפשף הרוק על גבי הקרקע בכוונה קיים איסור אשוויי גומות. וכדברי השו"ע (שטז,יא) "לא ישפשף ברגליו רוק ע"ג קרקע משום משוה גומות". מתוך דברים אלו מסיק המג"א (ס"ק כד) שע"ג ספסל מותר, שהרי אין איסור השוואת גומות. והוא מתקשה מה אם איסור ממרח. וכתב:

וי"ל דממרח לא שייך אלא כשכוונתו שיתמרח דכר ע"ג חכרו אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע.

המג"א יכל לתרץ, שבספסל אין איסור אשוויי גומות אבל קיים איסור ממרח, ומטעם זה אסור באמת למרוח הרוק על גביו. אבל הוא הבין שדברי השו"ע "ע"ג הקרקע" הם בדווקא, ובספסל אין איסור ממרח ומותר. מכיוון שכך הוא חידש שמלאכת ממרח היא דווקא שיתמרח דבר על גבי חברו.

נראה כי חידושו נובע מהבנתו שדברי רש"י והשו"ע שאת הרוק מותר למרוח בגלל מאיסות, נובעים מהגדרת מלאכת ממרח. מכיוון שברוק מעוניינים שהוא יבלע בקרקע (=בגלל מאיסותו) זה אומר שאין בפעולת המריחה איסור ממרח. ההסבר הוא כשיטתנו הנ"ל, מכיוון שממרח נמדד בתוצאה ולא בעצם פעולת המרוח ממילא במקרה דידן אין תוצאה ניכרת ולכן אין מלאכה. ולכן לא משנה אם מורחים את הרוק על הקרקע או על הספסל, בסופה של פעולת המריחה אין תוצאה ניכרת פעולה זו אינה מוגדרת כמלאכה. מוכח מדברים אלו שלא פעולת המריחה היא האסורה אלא תוצאת המריחה היא המגדירה את המלאכה. ולמרות שלגבי רוק על גבי הספסל קיימת פעולת מריחה וקיימת תוצאה רצויה (הרוק נעלם) אין מלאכת ממרח.

בניגוד להסברנו הנ"ל כתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פל"ג הערה נח):

יש לומר דכוונת המגן אברהם היא, דאין איסור ממרח במקום שכוונתו להבליע את הרוק, והרי הוא רוצה שיבלע הרוק בתוך האדמה ושלא יהיה כלל בעולם

להבנתו, מאיסות הרוק איננה דוגמא להגדרת מלאכת ממרח שרק כאשר יש תוצאה קיימת קיים האיסור, אלא מאיסות הרוק היא הגורמת לרצון להעלים אותו ולכן פעולת מריחתו העכשווית אינה כלולה באיסור המלאכה. למרות שעוברים על איסור מרוח כי האיסור מוגדר בפעולה במקרה שמטרת הפעולה היא להעלים את החומר הנמרח אין איסור. ומדברים אלו יוצא שכאשר אין רצון להעלים אלא הפוך חפצים בקיומו של החומר הנמרח, גם אם נבלע ולא קיים בסוף פעולת המריחה כמו צחצוח נעלים או מריחת משחה, עדיין זה כלול באיסור ממרח.[9]

פירושו של בעל שמירת שבת כהלכתה קשה, מדבריו יוצא שרש"י חידש הלכה מיוחדת בדין מרוח, והיא: שאם החומר המתמרח נבלע כולו והממרח אינו מעוניין בתוצאה אז אין זה כלול באיסור וזאת על אף שהפעולה עצמה קיימת.[10] מאידך

9 בספר ארחות שבת (ח"א פי"ז הערות כח, מ) פרשו את דברי רש"י במבליע הרוק בעפר ואת העפר עצמו הוא ממרח, אך מכיוון שעושה זאת לפי תומו ואינו כמתכוון למרח שהרי זה מאוס הדבר מותר. להבנתם מלאכת מרוח ומלאכת השוות גומות הם זהות, ולכן כאשר עושים זאת באינו מתכוון הדברים מותרים.

10 הגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר ח"ד סי' כז ס"ק ג, שו"ת יחו"ד ח"ב סימן נ) ביאר סברה זו

לדעת המהרש"ם (דעת תורה שכח,כו) שהתיר למרוח משחה כי היא נבלעת בגוף למרות שהיא איננה מאוסה, והבנתו בדברי רש"י והמג"א כדברינו לעייל שזה גופא הגדרת מלאכת ממרח – שיהיה תוצאה ניכרת, אם כן הם לא חידשו בעניין זה כלום רק חידדו את הגדרת המלאכה ואת יישומה המעשי בעניין רוק, ולכן הדין זהה גם גבי משחה.

לסיכום, מדברי רוב הראשונים בעניין מרוח שעווה בנקב החבית, מרוח רטייה, מרוח דברי מאכל, ובדריסת הרוק יוצא שהגדרת מלאכת ממרח איננה בפעולת המרוח אלא בתוצאה וביצירה חלקה ניכרת הנגרמת מהפעולה. ולדעת הכסף משנה, מרדכי, מאירי, המהרש"ם בהבנת המג"א ורש"י התוצאה החלקה אינה מהווה מטרה לכשעצמה (כמו יופי) אלא היא הגורמת את יכולת השימוש האופטימאלית.

ג. פסיקת ההלכה בדין ממרח

1. איפור ומריחת שמן בשערות

בשו"ע (סי' שג סע' כה) אסר לאישה להעביר סרק על פניה או לכחול את העין, וכן אסר לטוח בצק על פניה לצורכי יופי, מאחר שכאשר היא מורידה את הבצק מאדים הבשר ועוברת על איסור צובע. ומוסיף במשנה ברורה (שם, ס"ק פא) שאסור גם להחליק את השערות בחלב המעורב במיני בשמים, מטעם איסור ממרח.

בהעברת סרק על הפנים או בצק קיימת פעולת מריחה שהרי המטרה היא שהבצק והסרק המרוחים באופן זמני לצורך פעולת צביעת העור יגעו בכל חלקי העור, כך שלאחר ההורדה גוון העור יהיה אחיד וזהה. (כחול בעין איננו איפור לצורכי יופי אלא לצורכי רפואה, ומטרת מריחתו היא שכל חלקי העין יגעו בכחול). מאידך אין כוונה שהתוצאה קרי הבצק יהיה מרוח באופן חלק ויפה, שהרי הוא זמני ואין יוצאים עימו לעיני אנשים. וזאת לעומת מריחת חלב המעורב בבשמים על השער שגם נעשה לצורכי יופי אך קיימת הקפדה שהחומר הנמרח יתחלק בשווה והשערות יהיו חלקות ומבריקות, ולכן טעם האיסור נובע מדין ממרח. וכן בכל איפור באבקה המעורבת במשחה האיסור הוא גם ממרח בנוסף לדין צובע (שש"כ פי"ד הנ"ט והערה קנו).

החלוקה הראשונית הנ"ל בין פעולת המרוח (כמו מריחת סרק ובבצק) לבין תוצאות המרוח מלווה את ההלכות הללו. הגדרת מלאכת ממרח היא בתוצאה ולא במעשה הפעולה, ובמקרה של מריחת

ע"פ מה שכתב הרב המגיד (פי"ב הי"ב) שדעת הרמב"ם שאין המכבה גחלת של מתכת חייב משום מצרף כשאינו מתכוין לכך, אף על פי שהוא פסיק רישיה, מפני שרק כשהוא מתכוין הוא עושה מלאכה, אבל כשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל, שהרי אינו רוצה לעשות ממנה כלי. ע"כ. וכמו כן יש לומר בנידון מרוח רוק או שימוש בסבון נוזלי ומשחת שיניים, שאין במריחתם משום כוונת מרוח כלל. אבל דבריו אינם מספיקים אלא אם נאמר שדברי הרב המגיד הנ"ל נכונים לא רק לגבי יצירת כלי, אלא אף למלאכות נוספות, מה שאין נראה מפשטות דברי הרב המגיד שם (עיין בפתיחה למלאכת מכה בפטיש) אבל בביאור סברה זו נראה יותר לומר שמכיוון שאין לו שום תועלת בפעולת המרוח לא שייך לומר בזה איסור, ואינו בגדר פסיק רישיה, בדומה למה שכתב בשו"ת חת"ס (יו"ד צב) שאין בהדלקת נר שנמס משום מבשל אע"פ שהוא מרפה דבר קשה, כי אין שייך בישול בדבר המתכלה והולך לאיבוד. ועיין בפתיחה למלאכת מבשל שהבאנו סימוכין לסברה זו **[הערה זו ממחבר הספר]**.

חלב ובשמים על השערות התוצאה היא ביופי שנוצר כתוצאת פעולת המרוח, כאן ההחלקה היא המטרה.

מדברי השו"ע גבי טיחת הבצק נראה להוכיח שמריחת משחה, גם במטרה שהמשחה תישאר על הגוף ולא תיבלע בגוף כדי שיווצר שכבת הגנה על עור התינוק מהנוזלים שלו היא מותרת, שהרי אין מקפידים על ההחלקה היפה (לאחר ההחתלה מכסים אותו בבגדים) וכל המטרה שהמשחה תיגע בכל חלקי העור.

2. סתימת פי תנור

בשו"ע (שיח,ו) התיר לטוח פי תנור בבצק שנלוש מאתמול. וכתב המג"א (ס"ק כב) שדווקא בבצק שאינו חומר המתמרח מותר אבל בחומרים מתמרחים כמו שעווה וזפת אסור, כמו בסתימת נקב החבית. כנגדו כתב הט"ז (ס"ק י) שיש להבדיל בין סתימת החבית לסתימת התנור מפני שבחבית מקפיד שלא יזוב היין ממנה ולכן הוא סותם היטב ואילו בסתימת התנור כל רצונו הוא שהתנור לא יהיה מגולה ועל כן לא חוששים שמא ידבק הרבה בכלי.

הבנת דברי הט"ז היא ברורה, מלאכת ממרח איננה בפעולה אלא בתוצאה, במקרה של סתימת התנור אין שום צורך בתוצאה החלקה, לא בכך שההחלקה יוצרת הדבקה טובה יותר ולא ביופייה של ההחלקה, מטרת מריחת הבצק היא שכל פי התנור יהיה מכוסה. אך הבנת המג"א קשה, הרי לכאורה יש הבדל מהותי בין סתימת חבית לסתימת התנור, כדברי הט"ז. ונראה שלדעתו עצם פעולת המריחה היא זו שאסורה ולכן לא חילק, אך דברים אלו אינן כהבנתנו הנ"ל.[11] וצ"ע.

3. צחצוח נעלים

כתב במשנה ברורה (שכז ס"ק טז ושער הציון ס"ק יז) שאסור לצחצח נעלים במשחת נעליים ואיסור זה נובע מדין ממרח. מרוח המשחה על הנעל הוא גם מבריקו ומייפה אותו וגם מועיל לעור הנעל וזאת במניעת שחיקתו, כך שמכל הבחינות של מלאכת ממרח הדבר אסור.

4. הדבקת נר לפמוט

כתב בעל משנה ברורה בהלכות יו"ט (תקיד ס"ק יח): אסור לחמם נר של שעווה ולדבקו בכותל או במנורה גזרה שמא ימרח, דהיינו גזרה שמא ישפשפנו להחליקו על פני שטח הכותל. מקור הלכה זו הוא בדברי המג"א ס"ק ו (בספר נשמת אדם כלל צב, א חלק על המג"א ולדעתו מותר לחמם ולהדביק ולא גזרו שמא ישפשף). במקרה זה אם משפשף ההחלקה אסורה מטעם מלאכת ממרח. החלקה זו לצורכי ייפוי אלא כאמצעי להדבקה איכותית שהרי אם הנר לא יהיה חלק ושווה הוא לא יידבק היטב.

איסור ממרח מופיע גם באיסור השימוש בסבון (משנה ברורה שכו ס"ק ל), על עניין זה נדון להלן.

לסיכום, מדברי הראשונים ומפסיקת ההלכה ניתן להסיק שהגדרת מלאכת ממרח איננה בפעולת המריחה אלא בתוצאה הנגרמת מפעולה זו, פעולת המריחה היא אמצעי להגיע לתוצאה זו. מדברי המג"א גבי מריחת בצק על פי התנור נראה שהאיסור הוא בפעולה.

בפתח דברינו הצגנו שתי שיטות להבנת הגדרת המלאכה בתוצאה. האם היא דווקא בתוצאה של מרוח יפה הנוצר כעצם המטרה או שהמרוח היפה הוא אמצעי להגיע ליכולת שימוש אופטימאלית בתוצאה הנעשית בפעולת המרוח. פוסקי ההלכה החמירו כשתי השיטות, ואסרו מטעם ממרח למרוח איפור לשם נוי והחמירו במרוח דברי מאכל שנוהגים להחליקם לשם יופי, ומנגד אסרו להדביק את הנר בפמוט.

11 לפי זה יוצא שהמג"א אינו כשיטתנו בהבנתו גבי מרוח הרוק אלא עצם פעולת המרוח אסורה, ושם יתירו רק בגלל שרוצה שיעלם. ובפמ"ג (א"א שיח, כב) הפנה לדברי המג"א הנ"ל. ולא ברורה לי כוונתו.

ד. שיטת הרש"ז אוירבך

גבי דין מריחת משחה בשבת כתב בשמירת שבת כהלכתה (פל"ג הערה נח):

ובעיקר דין ממרח משחה על גוף האדם, שמעתי מהגרא"י קליין זצ"ל, רבה דק"ק נירנברג, שדן עם החזו"א זצ"ל, אי שייך ביה משום איסור ממרח, והחזו"א היה נוטה להקל. אולם דבריו צ"ב, שהרי החזו"א בסי' נב ס"ק טז אינו מתיר רק שישליכו את המריחה על הפצע ולא שימרחוה, וגם מהדעת תורה משמע לחומרא. ומהגרש"ז אויערבך שמעתי, דאם ממרח את המשחה עד שכולה נמסה ונבלעת בגוף האדם, לא מקרי ממרח, ולא אסר אלא כשהמשחה נשארת והוא רוצה להחליקה ע"פ הגוף.[12]

מדברי הרש"ז האחרונים שאיסור המריחה קיים "כשהמשחה נשארת והוא רוצה להחליקה ע"פ הגוף" נראה שגם במשחה הנשארת על פני הגוף ואיננה נבלעת בתוכו האיסור לא קיים אם אינו רוצה להחליקה. ולכן נראה שאם המשחה נמרחת במקומות המכוסים שבגוף והרצון למרוח אינו נובע מהרצון להחליק אלא מהרצון שהמשחה תמרח בכל חלקי הגוף אין זה כלול באיסור המלאכה. וכן כתב מפורשות בתיקונים ומילואים לשש"כ (פי"א הערה קל): "דאם מכסה את המשחה ע"י תחבושת וכדו' מותר דאז אינו מקפיד להחליק את המשחה".[13] מה שאין כן במריחה על גבי שפתיים ששם מקפידים על המרוח האסתטי.[14] ומטעם זה התיר לאישה הסובלת מפצע באותו מקום למרוח שם משחה (ועלהו לא יבול ח"א עמ' קנב).

דברי הרש"ז הללו הם כהבנות הנזכרות לעייל שהגדרת המלאכה איננה בפעולת המריחה אלא בתוצאה הן תוצאת החלקה כתכלית כדי שתהיה יפה והן בתוצאה שימושית. ומטעם זה לשיטתו מריחת משחה מותרת בשני מקרים: הראשון, כאשר נעשית פעולת המריחה במקומות מכוסים, ללא רצון לתוצאה חלקה ויפה, והאיסור איננו קיים גם אם תצא תוצאה חלקה ויפה. שניים, אם המשחה תבלע בגוף ולא תהיה כלל תוצאה ניכרת מותרת פעולת המריחה.

מטעם זה כתב הרב אוירבך (שש"כ פי"א הלכה לד) שמותר למרוח מרגרינה על גבי תבנית אפיה ביו"ט, כדי שהמאפה לא יישרף או יידבק לתבנית. מפני שאינו מכוון למרוח בכל מקום בשווה. ונראה שהיתר זה קיים גם אם בסוף המריחה המרגרינה תתמרח בשווה.

שיטתו של הרב אוירבך הנ"ל גבי מריחת משחה אינה תואמת את דברי ספר שמירת שבת כהלכתה שאסר למרוח משחה ולא חילק בין מקומות מכוסים למקומות שאינם מכוסים וכן לא חילק אם המשחה נבלעת בגוף או לא. [פי"ד הלכה ס – מריחת קרם לצורכי עידון עור הפנים או הידיים (ולא חילק אם המשחה נבלעת);

12 בהמשך דבריו שם הביא משו"ת מטה לוי דלא שייך ממרח במשחה הנמרחת על המכה, ולא הווה אלא סיכה בעלמא.

13 על אף והרב אוירבך הוסיף את דבריו הללו כתוספת להערת בעל מחבר ספר שש"כ, משום מה נמנע הרב נויברט להוסיף אותה במהדורתו החדשה לספר שש"כ, וזאת בניגוד לשאר הוספותיו של הרב אוירבך שהוא הכניסם למהדורתו החדשה, וצ"ע.

14 וראה שש"כ פל"ג הערה סג שכתב בשם הרש"ז שמותר לשים תחבושת על המשחה שעל גוף האדם ולא אכפת לנו שהמשחה נמרחת, משום שהוי ממרח כלאחר יד, ועוד: "דהרי כוונתו רק שתתפשט המשחה בכל מקום ולא להחליקה" ובתיקונים הוסיף: "וגם מותר לשים משחה מעט במקום זה ומעט במקום אחר ולשים אח"כ התחבושת, כי אינו רוצה להחליק אותם ולעשותם שווה בכל המקומות". גם מדברים אלו ברור שאיסור ממרח אינו בפעולת המריחה אלא בתוצאה, וכאן למרות שקיימת פעולת מריחה אין רצון לתוצאת מריחה איכותית.

פ"מ הלכה ה - מריחת משחה על מנת למנוע פצעי לחץ. (שרק לאחר שהציע פתרונות שונים כתב: "אין אפשרות לעשות כל הנ"ל וקיים חשש סכנה... מותר למרוח המשחה"); פי"ד הכ"ז והערה פא, פל"ז הלכות ו, ז - מריחת משחה או שמן עב על תינוק. (ובהערה פא, כתב ששמע זאת מהגרש"ז אויערבך); פרק לה הלכות ח, כ; ועוד]. כמו כן בספר נשמת אברהם ובמדריך הלכתי לאחיות בבתי חולים הנדפס בסידור מנחת ירושלים (ע"י הרב ישעיהו דבורקס) אסר המחבר למרוח משחה ולא חילק בין הנ"ל, ספרים אלו נכתבו בהדרכתו של הרב אוירבך, והוא אף עבר עליהן ובמקומות שונים אף ההלכות מצוטטות בשמו. (וממקורות אלו נעתקו ההלכות בספר שולחן שלמה), מכיוון שכך הדברים צ"ע.

נאמן לשיטתו פרש הרב אוירבך גם את ההלכה האוסרת להתרחץ בסבון. הרמ"א (שכו,י) אסר לרחוץ בסבון מטעם שהוא נימוח בידיו והרי זה מוליד. ומוסיף במשנה ברורה (שכו,ל) בשם ספר תפארת ישראל שבסבון שלנו שהוא רך אסור אף מטעם ממרח וממחק והרי זה דומה לסתימת חבית בשעווה. ומסיים המשנה ברורה "וכן הוא מנהג כל ישראל להחמיר בזה". איסור ממרח בסבון יכול להתפרש על מרוח הסבון עצמו שהוא זה הנעשה חלק, ויכול להתפרש בהחלקת הסבון על גוף המתרחץ. בשני ההסברים האיסור נובע מהבנה שעצם פעולת המריחה היא זו שאסורה. כאמור לעייל הסכמת הראשונים ורוב האחרונים שהגדרת המלאכה היא בתוצאה הנוצרת (ייפוי המשטח שהוחלק המיועד להיות יפה או החלקה כאמצעי לצורך אחר), ולכאורה בשימוש בסבון אין שום חשיבות להחלקה ולפעולת ההחלקה, לא לגבי הסבון ולא לגבי החלקת הגוף. מכיוון שכך ובנוסף לכך שהסבון מעורב במים ואינו מתקיים, כתב הרב אוירבך (שש"כ פי"ד הערה מט) שהאיסור בשימוש הוא רק "דהרי זה כדברים המותרים שנהגו בהם איסור".

דבריו בעניין איסור השימוש בסבון משקפים את דרכו בהוראת ההלכה בעניין איסור ממרח, הן לסבון והן למריחת משחה. הרב אוירבך היה מודע לכך שנהגו לא להשתמש בסבון ואיסור זה מושרש בציבור (כנ"ל אמנם איסור השימוש נובע מדברי הרמ"א, אך במהלך הזמן חלו שינויים בסבונים ואין ראיה שהרמ"א היה אוסר גם סבון רך המצוי כיום), כך שהוא בבחינת דברים המותרים שנהגו בהם איסור. נראה שגם בעניין מריחת משחה או קרם לעידון העור סבר הרב אוירבך שיש להבדיל בין ההלכה עצמה לבין קבלת ההלכה על ידי הציבור. לכאורה על פי ההלכה ניתן להתיר את המריחה בסייגים שהוא סבר כנ"ל, אך הלכה זו נראית תמוהה לאור המנהג השכיח בציבור, ומכיוון שכך הוא נמנע בספרי הדרכה מעשיים לכתוב מפורשות את ההיתר אלא בהערות המתפרשות ללומד.

ה. שיטת הציץ אליעזר והרב משה פיינשטיין

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' ל) דן בחלקה השני של התשובה בשימוש במשחת שיניים מוצקה, ואחר שמביא את המג"א שמתיר דריסת רוק, כותב (אות ז) שהיתר דריסת הרוק "הוא רק לשם המטרה שיבלע בקרקע, ובלעדי זה אין לו כל כוונה תועלית בזה, אבל בשיפשוף השיניים במשחה שיש לו גם כוונה תועלית מוקדמת, שתעלה שכבת המשחה על השיניים ותשאר ככה לרגעי קט ורק לאחר

מיכן הוא דרצונו שתסמסמס ותיבלע, וא"כ י"ל דבכה"ג שפיר הוא דאוסר, דהרי אין שיעור למירוח לא בכמותו ולא באיכות השהייתו ובכל שהו חייב" עכ"ל. מוכח מדבריו שמבין את היתר דריסת הרוק כהבנת השמירת שבת כהלכתה והארחות שבת, ויוצא מדבריו שעצם פעולת המרוח אסורה ככל פסיק רישיה.

דבריו ניכרים במקום נוסף (ח"ז סי' ל), כשקיבל את דברי המ"ב (שכו ס"ק ל) שיש איסור ממרח בשימוש בסבון.

ביותר מזה, בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט דף עו ס"ק לא) צידד שיש לאסור לגרד זפת המונחת על ידו משום שיש בזה מרוח, אף שברור שאין לו עניין כלל במרוח זה, וכל כוונתו היא רק להסיר הזפת. יש להוסיף שתשובה זו נכתבה לגרש"ז אוירבך שאכן נחלק עליו והתיר זאת, כיוון שאינו ממרח כלל את הזפת. מחלוקתם צוינה בקצרה גם בשמירת שבת כהלכתה (פי"ד הערה פג).

לסיכום, נראה שדעת הציץ אליעזר שכל פעולת מרוח אסורה משום ממרח, אף שאין לו כל תועלת בעצם המרוח.

גם מדברי שו"ת אגרות משה (ח"א סי' קיב) עולה שהוא סובר כדעת הציץ אליעזר ואולי אף מחמיר ממנו. בתשובתו שם כתב שישנו איסור ממחק מהתורה בשימוש במשחת שיניים. ובתשובה שאחריה (ס' קיג) כתב שישנו איסור ממחק בשימוש בסבון מוצק, והוסיף שאפילו בסבון נוזלי, אף שהרבה נוהגין להתיר, אין ברור להתיר מכיוון שנעשה קצף ומתפשט הרבה יותר מכפי שהוא על ידי הרחיצה, וא"כ ניכר שעדיין יש בזה קצת ממחק לא כשאר דברים לחים כמים ושמן. אף שאפשר שבדבר לח ליכא איסור ממחק, לכן אין נוהגין בביתי היתר זה וכן ראוי להחמיר. עכת"ד. גם מדבריו רואים בבירור שכל פעולת מרוח וממחק אסורה מהתורה.

ו. דעת הרב עובדיה יוסף

דעת הרב עובדיה טעונה בירור. מחד, בכל המקורות שנזכיר להלן הוא חוזר ומביא את דברי המג"א שאין איסור מרוח בדבר הנבלע בקרקע. לפי דברי המגן אברהם הוא מתיר שימוש במשחת שיניים (שו"ת יביע אומר ח"ד סי' כז). ומאידך בעניין מריחת משחה הנבלעת בגוף (חזון עובדיה ח"ג עמ' שפד וח"ה עמ' קלד הערה ג) הוא נמנע מלהתיר אלא אם מדובר בחולה שאין בו סכנה או בתינוק קטן, שגם הוא נחשב לחולה שאין סכנה.

בהשקפה ראשונה נראית כאן סתירה, אך מעיון מדבריו נראה שדעתו לחלק בין המקרים:

במשחת שיניים ובשימוש בסבון מקל הרב עובדיה באופן גורף, מכיוון שיש בהם כמה סברות להקל שאין במריחת משחה:

א. בשימוש במשחה אין כל כוונה שהמשחה תישאר על שיניו אלא רצונו שהיא תסיים פעולתה ותישטף, ורוח עברה ותטהרם, כפי שהדגיש זאת בתשובתו לעניין משחת שיניים (יביע אומר שם ס"ק ב-ג). לכן יהיה נכון כאן היתרו של המגן אברהם (כלומר, אף לדעת הארחות שבת והשמירת כהלכתה הסוברים שהמג"א התיר רק באופן שמרוח הרוק נועד על מנת לסלקו, וכדריסת הרוק בקרקע). מה שאין כן במריחת משחה, שם כוונתו אינה לסלק את המשחה בלבד, אלא להבליע אותה בתוך העור.

סברה נוספת להקל בשימוש במשחת שיניים, מכיוון שאין לו הקפדה על המרוח,

כמו שהעיר הגר"ע יוסף (שם ס"ק ו) שאלו סברות שונות, ושתיהן קיימות בשימוש במשחת שיניים.

ב. מריחת משחת שיניים אינה אסורה מהתורה אלא מדרבנן בלבד, כדין שמן עב. בניגוד למשחות שיש בהן כאלו שהן עבות ומירוחן נוגע לחשש איסור תורה.

ג. מלאכת ממחק הנעשית בשימוש במשחת שיניים וסבון מתקיימת באופן של מתעסק בלבד, ואין ברור שזה אסור כלל (יביע אומר שם ס"ק ז).

מכל הנ"ל נראה שהגרע"י חושש לכתחילה לדעות שהיתר מרוח הרוק הוא רק אם מתכוון לסלקו, כדברי השש"כ וארחות שבת הנזכרים לעיל. רק כשמדובר בחולה שאין בו סכנה וכדומה הסכים לסמוך על האופן הנוסף לפרש את המג"א, שכל שמבליע החומר בעור אין בזה משום מרוח, כפי שפירש המהרש"ם הנזכר לעיל.

לעילוי נשמת הורי

אברהם שמאי (שמאע) בן אסתר ופראג' ז"ל

מזל סוזן שמאי בת אסתר ויוסף ז"ל

תרומת בנם אורן נתן שמאי

להצלחת משפחת שוקרון

דוד ומרב שיחיו וכל יוצאי חלציהם

לעילוי נשמת יקירינו

מיכאל בן יעקב
פסחיהו רפאל בן ר' שלום
יעקב בן משה
ת.נ.צ.ב.ה

להצלחת ושמירת

משפחת אילן וטובה כהן ובני ביתם
דפנה יעקב ואורי ידיד רבי. מיכל אלחנן ואלרועי

לעילוי נשמת
אבי מורי שמואל חיים ב"ר יצחק טוביה סט

לעילוי נשמת
אימי מורתי אסתר ב"ר משה סט

להצלחת

גיא ואפרת שמר וילדיהם ברוחניות וגשמיות

לע"נ

אבינו וסבנו האהוב

ר' ישראל פפקין ז"ל

בן ר' חיים משה גרשון ומרת חוה פפקין ז"ל

אמנו וסבתנו האהובה

מרת זהבה פפקין ז"ל

בת ר' יעקב אהרון ומרת שושנה גולדברג ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה

להצלחת

משפחת מרחום

ולרפואת

דינה בת חנה

לעילוי נשמת:

ר' משה בניהו בן טאווס **ויקטור בן לייבוב**
שמעון בן יצחק ואידה **גילה בת שבא**
אלן שרה בת פרלה ושמואל **יגאל (ג'ראר) בן ויקטור וצפורה**

פרידוחט מהין בת קודרט לרפואה שלמה.

ולהצלחה ורפואה שלמה ל**רפאל וצפורה עמראני ובני ביתם ומשפחתם הי"ו.**

לעילוי נשמת

מישאל בן אוסנת ז"ל למשפחת מולקנדוב

נלב"ע י"ד תשרי תשפ"ב
ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת

ר' ברוך בן ר' צבי אפשטיין ז"ל

נפטר ט' כסלו תשע"ג
הוקדש ע"י צביקה ומרגלית אפשטיין הי"ו להצלחת כל בני משפחתם

להצלחת

רחמים רמי פלפלי ובני משפחתו.

שיזכו להתעלות בתורה ובעבודת ה', יראו הצלחה בכל מעשה ידיהם,
אריכות ימים פרנסה בשפע ובריאות.

הוקדש לזכות

נועם ועדה וויסבורד הי"ו

לברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם,
ולבריאות נחת ושמחה לכל בני משפחתם.

לעילוי נשמת:

אבנר שמעון הי"ד בן הרב מאיר יהודה ואסתר זצ"ל
יצחק רפאל בן עוולי ע"ה
רובידה רות בת שמחה ע"ה
ברוריה צילה בת אסתר ע"ה

לרפואת:

ניסים יצחק בן שמעה
מרים בת סליה

נעמי בת סליה
שרה בת סליה
רמון בן סבות

עליזה בת סליה
אליהו בן נביהא

להצלחת:

גבריאל בן מרים
אוריה בת מלכה

אליאב בן אוריה
שילה בן אוריה

אילון בן אוריה
רוני בת אוריה

לעילוי נשמת

ציון בן לאה

לעילוי נשמת

צפורה יונגר בת חיה לאה ושבתאי לסמן

לעילוי נשמת

שלמה אליעזר בן שמואל פישל יונגר

לע"נ אבי מורי

משה בן יצחק ואסתר אברג'ל ע"ה

נלב"ע ביום שבת קודש פרשת יתרו
כ שבט תשפ"ג
ת.נ.צ.ב.ה

לע"נ הוריי

שמואל ראובן בן אלקנה **פסיל חבצלת בת שלום דב**

לעילוי נשמת

סבתי שרה דבורה בת ר' שמעון יהודה ויקסלבאום ז"ל